

Co-funded by the
European Union

Pro.Vi – Protejarea drepturilor victimelor

Linii directoare pentru politici europene

Co-funded by the
European Union

Sprejtinul Comisiei Europene pentru producerea acestei publicații nu presupune și aprobarea implicată a conținutului acesteia, care reflectă doar opiniile autorilor. Comisia nu este responsabilă pentru modul în care sunt utilizate informațiile conținute în acest volum.

Co-funded by the
European Union

Cuprins

Prefață	4
Introducere	5
Înființarea unui organism național de coordonare	6
Centrarea pe toate infracțiunile	7
Formarea practicienilor	9
Furnizarea de informații	10
Considerații speciale	11
Participarea victimelor în procesul penal	11
Victimele adulte ale infracțiunilor comise de către minori	13

Co-funded by the
European Union

Prefață

Acest ghid a fost elaborat în contextul proiectului „Pro.Vi - Protejarea drepturilor victimelor”, finanțat de Comisia Europeană - Direcția Generală de Justiție și Consumatori (JUST-AG2017/JUST-JACC-AG-2017). Pro.Vi este coordonat de Institutul Psihanalitic pentru Cercetări Sociale (IPRS) în cooperare cu Asociația Consensus (Spania), Universitatea Catolică Portugheză (Portugalia), CJD (Germania) și Universitatea de Vest din Timosoara (România) Proiectul își propune să integreze eforturile Uniunii Europene în vederea promovării și dezvoltării unui sistem eficient de protecție a victimelor, îmbunătățind competențele sistemului de justiție și al practicienilor în justiție restaurativă pentru a sprijini victimele infracțiunilor, permițând victimelor să înțeleagă și să își exercite drepturile.

Proiectul implică profesioniști din cadrul procesului judiciar și a serviciilor de asistență a victimelor, cu convingerea că toți actorii sistemului de justiție și a serviciilor profesionale care lucrează cu victimele infracțiunilor ar trebui să împărtășească aceeași viziune, strategii și obiective pentru a lucra împreună într-un mod eficient și coerent. Proiectul își propune să promoveze dialogul continuu între practică și cercetare științifică, contribuind la un proces de reflecție capabil să îmbunătățească calitatea și adecvarea serviciilor și să identifice zonele care necesită investigații suplimentare.

Conținutul ghidului a fost editat de către Vanja M. K. Stenius, Raffaele Bracalenti și Catia Isabel Santonico Ferrer.

Co-funded by the
European Union

Introducere

Directiva UE 2012/29/UE (Directiva victimelor), care stabilea cerințe minime cu privire la drepturile, asistența și protecția victimelor infracțiunilor, a fost transpusă în majoritatea statelor membre ale UE¹, însă implementarea completă nu a avut loc și reprezintă o provocare continuă în cadrul uniunii. În ciuda unei serii de schimbări structurale în statele membre, precum și a unei reconsiderări a principiilor care stau la baza sistemelor existente, activitatea desfășurată în cadrul "Pro.Vi - Protejarea drepturilor victimelor" demonstrează faptul că unele preocupări generale rămân, întrucât statele membre se confruntă cu provocări continue și similare, legate de trecerea de la un sistem juridic și cultural, cu o serie de practici și atitudini bine stabilite, la un altul. Aceste provocări se împart în patru categorii: (1) necesitatea înființării unui organism național de coordonare pentru a stimula și asigura implementarea prevederilor curente; (2) dificultăți în tranziția de la o viziune asupra vulnerabilității specifică infracțiunii la recunoașterea faptului că toate victimele au drepturi și nevoi; (3) necesitatea unei formări continue a practicienilor respectiv personalul din diferite servicii/organizații; și (4) necesitatea de a furniza informații cuprinzătoare pentru a se asigura faptul că victimele sunt conștiente cu privire la drepturile lor și că le înțeleg.

În plus față de problemele generale menționate anterior, două aspecte specifice necesită îndrumări suplimentare: (1) protecția drepturilor adulților-victime ale infracțiunilor comise de către minori (care nu sunt adresate prin directivă); și (2) necesitatea de a sprijini participarea victimei în cadrul procedurilor penale.

¹ Conform Raportului din 2018 privind punerea în aplicare a Directivei 2012/29/UE de stabilire a standardelor minime privind drepturile, sprijinul și protecția victimelor infracțiunilor (2016/2323 (II)), 23 din cele 27 de state membre au transpus directiva. Raportul din 11.5.2020 al Comisiei către Parlamentul European și Consiliul privind punerea în aplicare a Directivei 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 15 octombrie 2012 de stabilire a standardelor minime privind drepturile, sprijinul și protecția victimelor și înlocuirea Deciziei-cadru 2001/220/JHS a Consiliului afirmă că „De la data publicării acestui raport, majoritatea statelor membre nu au transpus complet Directiva privind drepturile victimelor”.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0188&from=EN>

Co-funded by the
European Union

Înființarea unui organism național de coordonare

Directiva UE 2012/29/UE solicită fiecărui stat membru să creeze un organism național de coordonare, sau o rețea care să coordoneze punerea în aplicare a directivei și să asigure furnizarea cuprinzătoare de servicii și protecția drepturilor tuturor infracțiunilor, indiferent de vârstă, sex, tipul infracțiunii sau alte categorii relevante. Activitatea organismului de coordonare este esențială pentru asigurarea implementării integrale a directivei, având în vedere complexitatea acesteia, numărul de drepturi și măsurile de protecție care trebuie asigurate, precum și necesitatea unei aplicări la nivel național. Modificările necesare includ adesea o trecere de la servicii și măsuri de protecție specifice fiecărei categorii în parte, la furnizarea de servicii și măsuri de protecție generale, aplicabile tuturor victimelor din toată țara, cu standarde de calitate comparabile la nivel național. Stabilirea acestor standarde ar trebui să fie urmată de un program extins de formare, astfel încât toți profesioniștii relevanți să fie pe deplin conștienți de standarde și de rolul lor în protejarea și susținerea victimelor criminalității. Un astfel de organism poate îndeplini o serie de funcții, inclusiv, dar nu limitat la, următoarele:

- Identificarea și evaluarea serviciilor existente, precum și identificarea lacunelor în furnizarea serviciilor și a măsurilor de protecție
- Dezvoltarea unei strategii coordonate pentru implementarea completă și protecția tuturor victimelor, implicând toate celelalte instituții relevante care guvernează furnizarea de servicii:
 - o Serviciile de sănătate (medicale și psihologice)
 - o Servicii de asistență și protecție socială
 - o Poliția
 - o Justiția
 - o Procurorii și avocații
 - o Instituțiile responsabile pentru repararea prejudiciului victimelor, inclusiv despăgubirile materiale
 - o Serviciile de asistență a victimelor
- Crearea de programe de bază pentru formare și dezvoltare, care implică cadre universitare cu expertiză în cercetare și formare în domeniile relevante, care să fie în măsură a stabili standarde minime
- Stabilirea rețelelor naționale care susțin colectarea și analiza datelor
- Sprijinirea inițiativelor locale de formare
- Susținerea și coordonarea inițiativelor naționale de formare
- Sprijinirea înființării de rețele locale

Co-funded by the
European Union

- Luarea altor măsuri considerate necesare pentru a asigura implementarea directivei la nivel național
- Stabilirea unui set minim de canale de comunicare pentru informarea tuturor victimelor și îndrumarea acestora înspre serviciile adecvate
- Angajarea în cooperare și schimburi de bune practici la nivelul UE, inclusiv stabilirea de mecanisme pentru sesizarea și referirea transnațională a victimelor și cooperarea în cadrul UE.

Întrucât statele membre au obligația de a monitoriza și raporta punerea în aplicare a directivei, responsabilizarea unei entități publice în calitate de organ de coordonare poate fi necesară (spre exemplu, Ministerul Justiției), care să asigure implementarea deplină și omogenitatea națională în furnizarea de servicii, în cooperare cu societatea civilă.

Pentru a asigura continuitatea, organismului național de coordonare ar trebui să i se asigure o finanțare sigură și o bază legală solidă, care să-l protejeze de presiuni politice.

Activitatea organismului de coordonare va contribui la soluționarea problemelor care apar prin combinarea acțiunilor naționale, crearea de rețele și sprijin pentru acțiuni locale de către organisme publice și private.

Centrarea pe toate infracțiunile

Probabil cel mai notabil progres realizat prin Directiva Victimelor este trecerea de la drepturile și protecția victimelor unor infracțiuni specifice, la protecția și acordarea de drepturi tuturor victimelor, indiferent de tipul infracțiunii sau categoriei căreia acestea aparțin (spre exemplu, copii, victime ale violenței de gen, victime ale traficului de persoane). Această extindere a drepturilor și recunoașterii statutului de victimă necesită schimbări fundamentale atât în funcționarea sistemului de justiție penală – adulți și minori – cât și în furnizarea serviciilor de sprijinire a victimelor. În timp ce mai multe state membre au luat măsuri în direcția realizării acestei schimbări, rămân provocări semnificative cu tendința continuă de a se concentra asupra grupurilor specifice care au fost recunoscute în mod tradițional ca fiind vulnerabile. Protecția ținută a grupurilor vulnerabile, deși este laudabilă în sine, nu ar trebui să vină în detrimentul extinderii drepturilor și protecției către toate victimele, cărora asistența și drepturile le-au fost acordate discriminator sau chiar au lipsit complet. De fapt, concentrarea asupra celor considerați cei mai vulnerabili din cauza apartenenței la un anumit grup sau categorie, cu excluderea altor victime, contravine însuși obiectivului declarat al directivei. Sprijinul și măsurile de protecție ale victimelor trebuie să

Co-funded by the
European Union

vizeze în mod eficient toate victimele, oferind în același timp protecție suplimentară și sprijin celor care au nevoie.

În fapt, Directiva subliniază dreptul tuturor victimelor de a fi tratate într-un mod care să ia în considerare durerea și suferința experimentată, posibilele traume și impactul acestora asupra vieții lor. Directiva prevede, de asemenea, că toate victimele au dreptul la o evaluare individuală menită să identifice nevoile și vulnerabilitățile lor unice. Directiva recunoaște că unele aspecte precum vârsta, victimizarea secundară și violența în familie, precum și cetățenia străină, reprezintă elemente care trebuie luate în considerare în cadrul unei evaluări individuale. Aceste aspecte ajută, de asemenea, să indice unele dintre răspunsurile adecvate destinate reducerii riscului de revictimizare. Mai mult, directiva subliniază faptul că prevenirea revictimizării și practicile profesionale care pot reduce riscul revictimizării trebuie să orienteze intervențiile cu toate victimele, în raport cu diferitele drepturi, și conform măsurilor de asistență specifică necesară victimei și tipului infracțiunii.

Lipsa recunoașterii depline a drepturilor și lipsa extinderii protecțiilor și serviciilor către toate victimele infracțiunilor pot fi atribuite mai multor factori, inclusiv problemelor practice, precum finanțarea și disponibilitatea resurselor, preocupări înrădăcinate cultural, sau bariere legate de practica trecută sau actuală. Deși este esențial să se ofere în continuare sprijinul, serviciile și protecțiile necesare victimelor vulnerabile (dintre care multe sunt deservite de organizații din sectorul privat și adesea protejate de legi dedicate care acoperă infracțiuni specifice), acest lucru nu ar trebui să vină în detrimentul altor victime care, din motive culturale sau de alt ordin, nu au beneficiat de aceeași protecție (spre exemplu, bărbații victime ale agresiunii).

Statele membre trebuie să recunoască necesitatea de a extinde drepturile și serviciile de protecție către toate victimele și de a lua măsuri adecvate la diferite niveluri, inclusiv protecție și politici juridice, alocarea resurselor și adoptarea unei abordări sensibile în cadrul organizațiilor și agențiilor relevante, atât în ceea ce privește practica (furnizarea de informații tuturor victimelor) cât și tratamentul interpersonal (utilizarea comunicării sensibile în raport cu toate victimele). Specificul informațiilor și formarea sunt discutate extensiv, mai jos.

În esență, directiva recunoaște potențialul oricărei infracțiuni de a reprezenta o experiență dificilă și traumatică, fiind astfel necesară asigurarea de servicii similare tuturor victimelor și garantarea unui set minim de drepturi și servicii de protecție. Statele membre trebuie să își

Co-funded by the
European Union

evalueze în continuare acțiunile pentru a asigura adoptarea unei abordări incluzive care să cuprindă toate victimele, în mod nediscriminator.

Formarea practicienilor

Practicienii reprezintă punctul principal de contact pentru victimele infracțiunilor care pot interacționa cu forțele de ordine, furnizorii de asistență pentru victime, profesioniștii din domeniul medical, procurorii, avocații, judecătorii și alți angajați ai instanțelor. Prin urmare, formarea adecvată este esențială pentru a se asigura că practicienii au abilitățile și cunoștințele necesare pentru a oferi victimelor informații adecvate, pentru a interacționa cu acestea într-un mod sensibil, pentru a proteja demnitatea victimei și a reduce riscul revictimizării și a oferi victimelor sprijinul adecvat, precum și a facilita accesul la alte servicii specializate.

În acest stadiu al punerii în aplicare a directivei, instruirea trebuie să abordeze relevanța directivei privind justiția penală și cultura furnizării de servicii, ghidând practicienii printr-o schimbare de paradigmă. Pe lângă constrângerile și cadrul impus de legi și de procedurile operaționale, trebuie să se recunoască faptul că mulți practicieni au practici și atitudini pre-stabilite care le ghidează munca și interacțiunea cu victimele. Asigurarea eficientă a protecției drepturilor victimelor necesită nu numai conștientizarea drepturilor și serviciilor disponibile victimelor, ci și o schimbare a acestor atitudini, aspect accesibil la nivel individual, al fiecărui practician, pentru îmbunătățirea practicii existente (de exemplu, mijloacele prin care un judecător se adresează victimei în sala de judecată; cum reacționează un ofițer de poliție la raportarea unei infracțiuni etc.).

Instruirea forțelor de ordine și a personalului de prim contact (de exemplu, personalul medical) este esențială pentru a asigura informarea și accesul victimelor la drepturile lor. Acest lucru joacă un rol semnificativ atât pentru victime, cât și pentru procesul de justiție, care depinde în mare măsură de participarea și cooperarea victimei în urmărirea penală a infractorului.

La nivel de standarde minime, curriculum-ul de bază ar trebui să includă: legislația națională și a UE; specificarea drepturilor victimelor, relevante respectivului domeniu de activitate (poliție, procurori, judecători, personal medical etc.); schimbări procedurale în îndeplinirea atribuțiilor de serviciu (de exemplu, trebuie să informeze victima cu privire la drepturile sale, trebuie să evite interogarea/interogarea repetată și să asculte victimele vulnerabile într-un

Co-funded by the
European Union

cadru protejat); programele și serviciile relevante care pot sprijini victima și modalitățile de trimitere; și tehnici/metode de comunicare și interacțiune cu victimele într-un mod sensibil, care protejează demnitatea individului.

În plus față de formarea tranzitorie care vizează practicienii actuali, dintre care mulți au o mentalitate și o cultură de lucru bine stabilite care necesită schimbări, formarea ar trebui să fie cuprinzătoare și continuă, cu elemente de bază integrate în formarea profesională pentru noii practicieni (de exemplu, includerea în curriculum-ul de bază al școlilor de poliție, în domeniile judiciare și medicale etc.).

Nevoile de formare continuă ar trebui reevaluate în mod regulat, cu dezvoltarea de noi programe de formare, în funcție de necesitate.

Furnizarea de informații

Lipsa generală de conștientizare cu privire la drepturile victimelor și serviciile de asistență a victimelor în cadrul publicului larg, precum și dificultățile în înțelegerea limbajului adesea juridic și/sau complex utilizat în comunicarea oficială, necesită implementarea unor strategii extinse de comunicare și informare care să asigure furnizarea și înțelegerea informațiilor de către toate victimele infracțiunilor. Acest lucru face necesară adoptarea unei strategii de comunicare variate și cuprinzătoare care utilizează o prezentare adecvată și contextuală a informațiilor, inclusiv, dar fără a se limita la următoarele: online, secții de poliție, instanțe de judecată, spitale/clinici, birouri de servicii sociale și servicii de asistență victimelor.

Informațiile ar trebui să fie:

- Furnizate atât în format listat (în diverse formate) cât și oral
- Disponibile într-un mod ușor de înțeles, cu instrumente de comunicare speciale pentru copii și alte categorii de persoane a căror capacitate de a înțelege poate fi compromisă
- Să fie furnizate în mai multe limbi, incluzând dispozițiile speciale pentru persoanele cu dizabilități

Informațiile ar trebui furnizate atât într-o manieră generală (de exemplu, broșuri de informații pentru oricine este interesat, informații disponibile public pe web), cât și destinate

Co-funded by the
European Union

victimelor infracțiunilor atunci când acestea intră în contact cu autoritățile relevante/furnizorii de servicii.

Nu trebuie presupus că victimele își înțeleg pe deplin drepturile și au capacitatea de a le exercita în urma unei comunicări inițiale. Prin urmare, este necesar să se urmărească și să se asigure furnizarea de informații pe tot parcursul contactului cu sistemul de justiție penală și cu serviciile de asistență pentru victime, informarea și verificarea victimelor pe tot parcursul procesului pentru a se asigura că acestea sunt conștiente de drepturile aplicabile în orice etapă (de exemplu, dreptul de a face apel la respingerea cazului sau o decizie de a nu continua urmărirea penală; dreptul de a primi informații la eliberarea infractorului din închisoare) deoarece acestea influențează participarea lor la procedurile penale și experiența de a beneficia de un tratament echitabil/nedrept de către sistemul de justiție.

Considerații speciale

În plus față de cele patru provocări transversale prezentate mai sus, eforturile statelor membre de a pune în aplicare directiva victimelor indică alte două domenii transversale îngrijorătoare: (1) necesitatea de a sprijini victimele și de a asigura participarea la procedurile penale și (2) necesitatea de a lua în considerare poziția unică a victimelor adulte ale infracțiunilor comise de către minori, o problemă care nu este adresată în Directiva victimelor.

În esență, având în vedere prevalența recunoscută a revictimizării și potențialul de re-traumatizare, propriu procesului de justiție penală în sine, statele membre trebuie să ia măsuri pentru a se asigura că victimele nu sunt doar conștiente de dreptul lor de a participa și de mijloacele prin care pot face acest lucru (în conformitate cu legislația națională), dar au și sprijinul necesar, respectiv: comunicarea, pregătirea, participarea și urmărirea pentru a reduce potențialul de prejudiciu.

Participarea victimelor în procesul penal

Participarea victimelor la procesul penal reprezintă unul dintre domeniile cheie de interes ale Directivei victimelor, atât în ceea ce privește dreptul și potențialul de participare (dreptul de a fi ascultate), cât și necesitatea de a se asigura că participarea cauzează revictimizare. În timp ce pot fi luate măsuri procedurale pentru susținerea participării (de exemplu, acordarea victimelor dreptul de a depune mărturie în instanță), încurajarea victimelor să participe și protejarea acestora atunci când aleg să facă acest lucru reprezintă o provocare și mai mare.

Co-funded by the
European Union

Unele state membre (de exemplu, Germania² și Spania³) au luat măsuri pentru a adresa acest aspect prin dezvoltarea de suporturi și servicii inovatoare menite să promoveze participarea, reducând în același timp potențialul de a dăuna stării victimei.

Accentul nu se pune numai pe reducerea riscului de suferință și revictimizarea victimei, ci și pe consolidarea poziției victimei din perspectivă juridică, permițându-i să-și exercite mai bine drepturile și să facă experiența mai puțin frustrantă. Acest lucru necesită acțiuni care pot ajuta victima să înțeleagă ce se va întâmpla și să se simtă susținută emoțional în timp ce participă la procesul penal (în timpul interogării și în timpul mărturiei în instanță) care au potențial traumatic.

Totuși, participarea victimei la procedurile penale nu se referă doar la drepturile victimei, ci la furnizarea de probe și identificarea adevărului legal, întrucât astfel de victime joacă un rol în furnizarea de probe în raport cu infracțiunea și gravitatea acesteia (care poate fi măsurată parțial prin impactul asupra victimei). Orice măsuri luate pentru a sprijini participarea victimei trebuie, prin urmare, să fie luate cu respect deplin pentru integritatea și neutralitatea procesului, asigurând învinutului dreptul de a fi presupus nevinovat până la pronunțarea sentinței. Însă această recunoaștere nu ar trebui să vină în detrimentul integrității fizice, psihologice sau emoționale a victimei.

Asigurarea protecției și asistenței în vederea participării la procesul penal nu împiedică acordarea adecvată a acestora victimelor care nu depun acuzații sau decid să nu participe⁴. Cu toate acestea, este esențial să recunoaștem că servicii diferite sunt necesare în diferitele faze și că acordarea de asistență adecvată poate ajuta și împuternici victimele atât în raportarea infracțiunii, cât și în participarea la procesul penal.

² Germania a introdus asistența psihosocială în procedurile penale, ca parte a celei de-a treia legi a reformei drepturilor victimelor. Gesetz zur Stärkung der Opferrechte im Strafverfahren (3. Opferrechtsreformgesetz), 21 decembrie 2015.

https://www.bmfv.de/SharedDocs/Gesetzgebungsverfahren/Dokumente/BGBl_Staerkung_Opferschutzrechte.pdf?__blob=publicationFile&v=3

³ Legea spaniolă 4/2015, care a transpus Directiva UE 2012/29 / UE, include o dispoziție care solicită acordarea de suport și asistență psihologică victimelor, pe parcursul procedurilor penale.

⁴ Sistemul spaniol oferă un exemplu de model cuprinzător de servicii de asistență victimelor, care oferă sprijin psihologic tuturor victimelor, independent de participarea lor la procedurile penale.

Co-funded by the
European Union

Victimele adulte ale infracțiunilor comise de către minori

Toate țările UE au sisteme de justiție separate pentru adulți și minori care aderă la principiile care nu sunt întotdeauna aliniate, datorită drepturilor și protecției speciale acordate minorilor de legislația națională și internațională în recunoașterea statutului lor de copii și astfel, a etapelor asociate de dezvoltare. Această protecție impune răspunsuri juridice specifice, capabile să activeze procese legate de creștere și asumarea responsabilității în rândul adolescenților care vizează reabilitarea și respectarea normelor și legilor sociale.

În consecință, informațiile furnizate victimei adulte a unei infracțiuni comise de un minor, sau chiar relația pe care o creează între victima adultă și sistemul de justiție juvenilă, merită o atenție specială nu numai în ceea ce privește conținutul informațiilor care trebuie transmise, dar și în ceea ce privește mijloacele de transmisie. Instrumentele de comunicare trebuie să ofere victimei o înțelegere completă a rolului lor – în ceea ce privește responsabilitatea atribuită întregii comunități adulte – în reabilitarea minorului, cu toate implicațiile aferente. Acest lucru face comunicarea cu victima, cu privire la drepturile și funcționarea victimei în cadrul sistemului de justiție juvenilă, extrem de delicată și complexă, având în vedere că, în cele din urmă, victima are un spațiu destul de limitat în cadrul procesului și riscă să se simtă instrumentalizată de sistem.

Prin urmare, comunicarea cu victimele adulte ale infracțiunilor comise de către minori, trebuie să includă informații despre situația lor, așteptările sistemului de justiție juvenilă și despre modul în care aceștia pot participa într-un mod semnificativ. Informațiile furnizate ar trebui, în timp ce reflectă filosofia sistemului de justiție juvenilă, să fie concepute pentru a proteja demnitatea și alegerea victimei în ceea ce privește participarea la proces, explicând în același timp semnificația acțiunilor serviciilor care asistă și protejează infractorul minor.

Practicienii justiției juvenile, precum și organele de aplicare a legii în contact cu victima, ar trebui să beneficieze de o formare adecvată și să aibă acces la materiale informaționale special realizate pentru a facilita acest proces de comunicare.